

Natuurhistorisch Maandblad

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

REDACTIE: R. Geurts, Echt. Dr W. Minis-van de Geyn, Maastricht, C. Willemse, Eygelshoven. **Hoofdredacteur:** P. J. van Nieuwenhoven, Bataviaplantsoen 7, Maastricht.

Voorzitter van het Natuurhistorisch Genootschap:

C. Willemse, Eygelshoven.

Secretaris: Dr E. M. Kruytzer, Bosquetplein 7, Maastricht.

Penningmeester: P. Wassenberg, Hertogsingel 87 A, giro 125366 t.n.v. Natuurhistorisch Genootschap, Maastricht.

ADMINISTRATIE: Adreswijzigingen, opgave van nieuwe leden, bestellingen van Maandbladen te zenden aan het Natuurhistorisch Museum, Bosquetplein 7, Maastricht. Tel. K 4400—4174.

Lidmaatschap f 5.00 per jaar. Het **Maandblad** wordt aan alle leden gratis toegezonden. Prijs voor niet-leden f 7,50 per jaar. Afzonderlijke nummers voor niet-leden f 0,75, voor leden f 0,50. Auteursrechten voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging van de Maandvergaderingen, p. 89. — De Natuur in, p. 89. — Verslag van de Buitengewone Algemene vergadering en van de Maandvergadering, p. 89. — **A. van der Hoogt, Maastricht.** De seizoenen in de Plantsoenen, p. 91. — **Dr J. I. S. Zonneveld.** Over de herkomst van enkele mineralen uit Zuid-Limburgse Terrassen, p. 92. — **K. Boekbespreking,** p. 95.

AANKONDIGING

VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Maastricht op *Woensdag 4 November*,
om 19.00 uur in het Museum.

te Heerlen op *Woensdag 11 November*,
om 19.00 uur in de R.K.H.B.S.

DE NATUUR IN.

Op *Zaterdag 14 November* paddestoelen-excursie o.l.v. de heer Mommers naar het E.N.C.I.-bosje op de St. Pietersberg. Vertrek van het begin van de Mergelweg, om 14.15 uur. Men neme aan station Maastricht bus-lijn 5, van 14.00 uur, richting Slavante.

VERSLAG VAN DE BUITENGEWONE ALGEMENE VERGADERING EN VAN DE MAANDVERGADERING

te Maastricht op *Woensdag 7 October 1953.*

Aanwezig de dames Minis-van de Geyn, Smeets, Berenschot en de heren Willemse, van Rummelen, Kruytzer, Mommers, van Nieuwenhoven, Stevens, Br. Marinus, Br. Julianus, Leysen, van Sonderen, van der Leeuw, Gytenbeek, van Noorden, Nijst, Maessen, Onstenk, Wijsen, Paping, van der Hoogt, Willems, Gorgels, Grégoire, Willemse, Ritchi, Pey, Rijk, Genemans en Beaulen.

De voorzitter, dokter Willemse, begroet vóór allen, mevrouw Dr W. Minis-van de Geyn, de scheidende hoofdredactrice, en wenst haar geluk met de onlangs plaats gevonden hebbende blijde gebeurtenis. Hij dankt haar nogmaals voor al haar goede zorgen aan publicaties en maandblad besteed. Vervolgens stelt hij de aangekondigde verkiezing van een nieuwe hoofdredacteur aan de orde. Er zijn geen tegencandidaten gesteld. De bestuurscandidaat, de heer P. J. van Nieuwenhoven, wordt bij acclamatie gekozen.

Deze verklaart zich gaarne bereid de benoeming te aanvaarden. Hierna wordt aan de gewone maandvergadering begonnen. **Dr Kruytzer** laat enkele aanwinsten van het Museum zien o.a. een prachtige Mammoeth-kies uit de grinderij te Linne en een steenkern van de phragmaconus van *Belemnitella mucronata* (Schloth), gevonden in een kiezelgroeve van Heyenrade, gemeente Slenaken op 12 Augustus 1953 en geschenken door de heer A. L. C. Husson uit Gouda. Daarna maakt hij melding van de volgende schriftelijke mededelingen van **Dr H. Schmitz S.J.** uit Godesberg: Vijf jaar geleden heeft Pater Schmitz in de schooltuin van het Aloysiuscollege te Godesberg enkele exemplaren van de Siberische berenklaauw, *Heracleum mantegazzianum*, uit zaad opgekweekt. Dit is, zoals bekend, een tweejarige Umbellifera. Nu wil het geval, dat iemand in het tweede jaar de half ontwikkelde bloeiwijze van één plant afbrak. Te verwachten was, dat de plant in het derde jaar zou terugkeren en zou bloeien. Het gebeurde

Heracleum mantegazzianum, na 5 jaar in bloei.

inderdaad, maar wederom werden de bloeiwijzen vóór haar volledige ontwikkeling afgebroken. De plant keerde terug in het vierde jaar en toen greep pater Schmitz zelf in. Op bijgaande foto, — de jongen, die voor de plant staat, is 1.54 m lang, — is het resultaat te zien. De plant bloeide rijkelijker dan welke ook. Pater Schmitz vraagt aan de leden van het Genootschap, of hun een dergelijke kunstmatige verlenging van de levensduur van twee-jarige planten bekend is. **Broeder Maurentius** noemt hierop enkele voorbeelden van tweejarige planten, die over te houden zijn, door de bloemen vroeg af te snijden, o.a. prikneus *Coronaria tomentosa*, judaspenning, *Lunaria biennis*, vingerhoedskruid, *Digitalis purpurea*, duizendschoon, *Dianthus barbatus*, en leeuwenbekje, *Antirrhinum majus*.

De heer van Rummelen wijst op de aard van het gesteente, waarin bovengenoemde phragmacon was afgedrukt, een modificatie van vuur-

steen, die door insolatie kristalwater verloren heeft. Deze stenen, die ook bij Hoogkrutz worden aangetroffen, gebruikt men voor het maken van zuur- en vuurvaste stenen, zoals die bijvoorbeeld in cokesovens gebruikt worden. Bekend zijn ook de door zonbestraling zeer bros geworden blauwe vuurstenen. Ook deze vinden in gemalen toestand in de techniek toepassing als mageringsmiddel voor vette klei bij de pottenbakkerij.

Van het verder ter tafel gebrachte is nog vermeldenswaard een geheel chlorotisch exemplaar van het bleke bosvogeltje, *Cephalanthera alba*, door de heer Grégoire gevonden in de bossen van Wylré, alsmede enkele mooie fasciaties uit België van cichorei, *Cichorium intybus*, knikkende distel, *Carduus nutans*, en driedistel, *Carlina vulgaris*.

Dokter Willemse vertoont enkele exemplaren van *Musca corvina*, een verwant van de gewone kamervlieg. Deze dieren bezitten een zwerm-instinct. Men vindt ze dan ook in klompen op slaapkamers, zolders, kerktorens, in het algemeen dus, op plaatsen waar ze beschut zijn tegen slechte weersinvloeden. De wijfjes leggen op rottende planten-afval 5—6 eierklompen ieder van 120—150 eieren. Na 3 weken zijn de larven reeds volwassen, vandaar, dat de dieren in zulke massa's kunnen voorkomen.

Het hoogtepunt van de avond vormt een vondst van mevrouw Willemse-Widdershoven. Zij heeft op de heide bij Lunteren op de Veluwe een langvleugelige vorm gevonden van *Metrioptera brachyptera* f. *marginata* Thunberg. Dit macropterisme is aan dokter Willemse misschien van 20 exemplaren van de hele wereld bekend. Het komt voor bij dieren, die in vochtige terreinen leven met een weelderige plantengroei en een lage bodemtemperatuur en het schijnt gepaard te gaan met geheel of gedeeltelijke onvruchtbaarheid. Dokter Willemse zegt over deze vondst een publicatie toe voor het Maandblad. **Broeder Marinus** heeft op de heide bij Rekum enkele padjes gevonden met zwaar beschadigde koppen en uitgevreten ogen. **Dokter Willemse** vertelt, dat hier sprake is van mysiasis, een ziekte veroorzaakt door maden van een vliegsoort van het geslacht *Lucilia*. **Broeder Maurentius** vertoont een exemplaar van de gouddistel, *Scolimus maculatus*, gevonden aan de Maas bij St. Pieter. Van deze plant was er nog maar één vondst in Nederland bekend. Verder ook nog

de peperkers, *Lepidium latifolium*, die vooral gevonden wordt in de duinen langs de Noordzee. De heer Onstenk maakt tenslotte melding van de vangst van een duinpieper, *Anthus campestris*, op de vaste vinkenbaan te Caberg. Ook zijn hier vanuit de schuilhut 20 kraanvogels waargenomen, die op de grond naar voedsel liepen te zoeken (8-9-'53, 's avonds).

DE SEIZOENEN IN DE PLANTSOENEN

IV

door A. VAN DER HOOGT, Maastricht

Nu is, na de mooie nazomer van dit jaar, dan toch eindelijk de herfst in het land gekomen. Bossen, boomgaarden en parken staan in herfstgloed; de bladeren vallen al, in grote getale; nog even, en bomen en struiken staan kaal in hun winterse gedaante. Ons oog wordt nu getrokken naar Coniferen en andere groenblijvende bomen en naar de besdragende heesters. Over deze laatste wil ik het nu eens hebben.

Daar zijn natuurlijk goede bekenden onder, bijvoorbeeld de hulst, de dwergmispel en de lijsterbes. Maar er zijn er ook vele minder bekende. Ik wil beginnen met U te noemen: *Calli-carpa Giraldis*, met prachtige violette vruchten, die gedurende de gehele winter aan de struik blijven zitten; *Symphoricarpos orbiculatus*, een laagblijvend heestertje, dat veel uitlopers maakt en purpere besjes vormt, die ook lang aan de struik blijven. De meer bekende *S. racemosus*, de sneeuwbes, heeft witte vruchten. Prachtige purpere bessen heeft *Euonymus planipes*. Ook de bladknoppen van deze heester zijn in de winter magnifiek. Alle opgesomde struiken verliezen 's winters hun blad.

Ik geef U nu enkele voorbeelden van 's winters groene heesters: *Mahonia aquifolium* met een blauw-berijpte vrucht, die tegen de kleur van het blad goed uitkomt. Kent U de *Berberis buxifolia nana* (*B. dulcis*), welke maar 30 tot 35 cm. hoog wordt en zeer geschikt is voor lage haagjes op droge grond? De vruchten zijn donker purper. *Hedera helix arborea*, *Hypericum Moserianum*, *Aronia arbutifolia* hebben alle zwarte vruchten.

Ten slotte wil ik enige heesters behandelen met rode vruchten: Een zeer bekende is de vuurdoorn, *Pyracantha Kazan*, zeer geschikt voor gevelbedekking. De bloemen stinken, maar de

vruchten zijn zeer de moeite waard. Indien de winter niet al te spoedig invalt, kunt U lange tijd van deze oranje-rode vruchten genieten, want dan laten de vogels deze plant met rust. Die eten namelijk eerst de bessen van de *Cotoneaster horizontalis*, het al eerder genoemde dwergmispeltje, en van *C. salicifolia floccosa*, een grote, sierlijke heester met overhangende takken vol vruchten. In het Maastrichtse Stadspark staan ze bij de kwekerij aan de trappen, bovendien op het gras voor het ziekenhuis Sint Annadal. Andere vruchtdragende *Cotoneasters* zijn: *C. Francheti*, met overhangende takken en oranje vruchten, *C. Dielsiana*, dieprood, en *C. frigida*.

In de bossen vindt U nu de Gelderse roos, *Viburnum Opulus* en de bergvlier, *Sambucus racemosa*, beide met helderrode vruchten.

Voor iets grotere tuinen is *Stranvaesia Davidiana* zeer aan te bevelen, met dieprode vruchten. U vindt deze struik aangeplant op het Koningin Emmaplein. Een zeer liefelijke vrucht is die van de *Euonymus alata*, het kardinaalsmutsje. Tegen muren staat vaak aangeplant *E. vegeta* met dezelfde soort vrucht. Alleen is deze oranje van binnen en crème-geel aan de buitenzijde. Zeer goede vruchtdragende zijn ook de diverse *Malus*-soorten, zoals: *M. Sargentii* (donkerrood), *M. atrosanguinea* (rood) en *M. floribunda* (geelgroen).

We moeten ook vooral niet vergeten diverse botanische rozen op te noemen, met bottels, die zeer rijk zijn aan vitamine C. (De flesvormige bottels moeten meer vitamine bezitten dan de ronde!). Zeer goede soorten zijn: *Rosa Moyesii*, *R. Fargesii*, *R. rugosa*, *R. rubrifolia* en *R. nitida*. De laatste is zeer geschikt voor hagen, daar deze niet hoger wordt dan 50 cm.

Een hulst met gele vruchten staat in Maastricht aan de Wilhelminabrug. De Japanse kwee, *Chaenomeles hybr. nivalis* heeft zeer mooie vruchten met een heerlijke geur, die zich uitstekend lenen voor het opmaken van herfststukjes.

Een van de meest karakteristieke vruchten van het Zuidlimburgse land vind ik toch nog altijd die van de bosrank, *Clematis vitalba*. Het fluwelige vruchtpluis ligt als een wollen deken over bomen en struiken tot in het volgend voorjaar toe. Het wordt ijverig verzameld door eekhoorntjes, muizen en andere knaagdieren, die het benutten als een voering voor hun winter-nesten.